

Ks. JACEK WOJEŃSKI

MIŁOŚĆ OJCOWSKA INSPIRACJĄ
DLA REALIZACJI POSŁANNICTWA KATECHETY
WYBRANE ASPEKTY

Bóg obchodzi się z wami jak z dziećmi.
Jakiż to bowiem syn, którego by ojciec nie karcił?
(Hbr 12,7)

Współcześnie dużo mówi się na temat ojca oraz jego niezastąpionej roli w wychowaniu dzieci. Odmienność psychiki mężczyzny i kobiety pokazuje, że tak jak matkę cechuje częsta niestabilność nastrojów, tak w przypadku ojca uwidacznia się większe zrównoważenie w uczuciach i większa konsekwencja w postępowaniu. Dlatego mężczyźni, przez wzgląd na posiadaną naturę, łatwiej niż kobiecie naśladować i wypełniać ojcowską miłość. Cechą miłości ojcowskiej jest dojrzałość polegającą zawsze na „rodzeniu” w sensie duchowym oraz na kształtowaniu dusz. Stąd cechy ojcowskiej miłości mają pomóc dziecku w przewyciężeniu własnego egoizmu i odnalezieniu się w przestrzeni społeczno-kulturowej. Między ojcem a dzieckiem powinna istnieć naturalność w relacjach, konsekwentne postępowanie, wierność w małych rzeczach, czyli w drobiazgach, z których składa się każdy dzień życia.

Patrząc na działania katechety, można odnaleźć w nich przedłużenie postępowania rodziców. Tak jak oni musi być „bezinteresownym darem z siebie”¹,

¹ SOBÓR WATYKAŃKI II. *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym Gaudium et spes* (7 grudnia 1965). W: *Sobór Watykański II. Konstytucje, dekrety, deklaracje*. Poznań 2002 (24).

doświadczając miłującej i wdzięcznej obecności Boga. Co więcej, katecheta zauważa, że kiedy mijają pierwsze blaski, zachwyt, zauroczenie czy wzruszenie katechizacją, podobnie jak u ojca cieszącego się z nowo narodzonego dziecka pojawiają się „cienie” i pytania o ofiarę, trud oraz poświęcenie. Trud kolejnych lat posługi katechetycznej uświadamia, że wielkie czyny, spektakularne nawrócenia i powroty do Kościoła pojawiają się niezbyt często, chodzi raczej o miłość uwarunkowaną wymaganiami, która kształtuje duszę katechizowanego i pogłębia w nim obraz Boga-Ojca.

Gdzie więc katecheta ma szukać inspiracji do realizacji posługi katechetycznej? Na pewno potrzebna jest analiza tego, co jest związane z naszym człowieczeństwem i naturalnymi więziami panującymi w rodzinie, a w tej konkretnej sytuacji w relacji między ojcem a dziećmi. Trzeba także mieć na uwadze, że niedoścignionym wzorem miłości jest Jezus, będący doskonałym obrazem Boga-Ojca, który wyróżniał się: cierpliwym nauczaniem i stawianiem wymagań, demaskowaniem fałszu i obłudy oraz ukazywaniem prawdy, zachęcaniem do dobroci i przebaczenia oraz pokazywaniem miłości i miłosierdzia Boga-Ojca. Taki wzór dla katechety będzie zachętą do przeprowadzenia ucznia² przez „ciasną bramę i wąską drogę, która prowadzi do życia” (por. Mt 7,14).

Chcąc, aby katecheta inspirował się ojcowską miłością i ją rozwijał na wzór Chrystusa, trzeba najpierw uściślić, czym jest ojcowska miłość i jakie są jej cechy.

1. POJĘCIE MIŁOŚCI OJCOWSKIEJ

Semantyka terminu „ojciec” wyraża

[...] dawcę życia, troskliwego i kochającego opiekuna, mądrego i doświadczonego, który lepiej od dziecka wie, gdzie leży dobro i który w swoim skutecznym oddziaływaniu wychowawczym musi się nieraz dla dobra dzieci uciekać do surowości i kar, któremu wreszcie ze strony dzieci należy się posłuszeństwo, szacunek, wzajemna miłość i opieka w starości³.

Można to także ująć fenomenologicznie i tak jak M. Braun-Gałkowska wskazać na określone czynności rodzinne, które powinien realizować, czyli od początku umieszczać dziecko w kontekście społecznym; umożliwić dziecku określenie swojej płci i roli w życiu; stawiać wymagania, podprowadzać do zadań coraz trudniejszych, ale jednocześnie umożliwiać ich realizację przez stałą i życzliwą bliskość,

² Terminy: „uczeń” i „katechizowany” będą zamiennie stosowane, mają to samo znaczenie i w obu przypadkach będą dotyczyły środowiska szkolnego i parafialnego.

³ T. SOSNOWSKI. *Ojciec we współczesnej rodzinie. Kontekst pedagogiczny*. Warszawa 2011 s. 14.

która daje odwagę do podejmowania prób coraz trudniejszych, aż do wybrania własnej drogi życia⁴.

Istnieją konotacje terminu „ojciec” ze słowem „ojcostwo”. Pierwszy termin oznacza pewien stan, fakt bycia nim, drugi wskazuje na określone czynności podejmowane przez mężczyznę i dotyczące procesu wychowania dziecka w rodzinie, zapewnienia warunków materialnych, podejmowania działań opiekuńczych, wychowawczych, przygotowania dziecka do udziału w kulturze⁵. W procesie wychowawczym w rodzinie bycie ojcem nie jest łatwiejsze od bycia matką. W kontekście społecznym w procesie bycia ojcem zachodzą relacje między różnymi osobami w rodzinie. Nie chodzi tylko o relacje między ojcem a dzieckiem, ale także ojcem i matką, które zapoczątkowały życie dziecka⁶. Ojcostwo zawiera aspekt biologiczny, gdyż mężczyzna wspólnie z kobietą daje początek nowemu życiu i jest określany jako rodziciel, dlatego ojcostwo przekracza poziom aktu fizycznego i staje się *actus humanus* – na wskroś ludzkie⁷.

Miłość ojca jest miłością uwarunkowaną wymaganiami. Spełnia ona inną funkcję niż miłość macierzyńska, ponieważ stwarza bodźce rozwoju społecznego u dziecka, pozwala przezwyciężyć egocentryzm, rozwinąć w nim te cechy, które wskazują, że będzie ono w przyszłości zdolne pokonać trudności życiowe⁸. Zasadą miłości ojca według E. Fromma jest:

Kocham cię, ponieważ spełniasz moje oczekiwania, ponieważ wypełniasz swój obowiązek, ponieważ jesteś taki, jak ja. Miłość ojcowska zależna jest od spełnienia określonych warunków i dlatego odnajdujemy w niej aspekt negatywny i pozytywny. Tym negatywnym aspektem jest fakt, że na miłość ojcowską trzeba zasłużyć, że można ją utracić, jeżeli nie spełni się oczekiwań. W naturze miłości ojcowskiej istnieje zasada, że posłuszeństwo staje się główną zaletą, a nieposłuszeństwo głównym grzechem – a karą jest odebranie ojcowskiej miłości. Ale pozytywna strona tej miłości jest również ważna. Jeżeli miłość ojca uzależniona jest od jakichś warunków, mogę coś zrobić, aby ją zdobyć, mogę na nią zapracować; miłość ojca nie leży tak, jak miłość macierzyńska, poza zasięgiem mojej kontroli⁹.

Ojciec reprezentuje świat myśli, przedmiotów, które są dziełem rąk ludzkich, świat prawa i ładu, dyscypliny, podróży i przygody. Dzięki obecności ojca dziecko uczy się takiego sposobu życia, jaki jest naturalny dla człowieka, czyli funkcjonowanie w grupie społecznej, które wymaga liczenia się z innymi i tego, że nie można

⁴ M. BRAUN-GAŁKOWSKA. *Psychologia domowa*. Lublin 2008 s. 171–173.

⁵ SOSNOWSKI. *Ojciec we współczesnej rodzinie*. s. 15.

⁶ *Tamże*. s. 16.

⁷ *Tamże*. s. 21.

⁸ K. POSPISZYL. *Ojciec a wychowanie dziecka*. Warszawa 2007 s. 29.

⁹ E. FROMM. *O sztuce miłości*. Tłum. A. Bogdański. Poznań 2012 s. 52.

żyć tylko dla siebie¹⁰. J. Witczak wskazuje cechy miłości ojcowskiej¹¹: 1) *warunkowość* – dziecko, aby zasłużyć na miłość ojcowską musi spełnić określone warunki; ojciec kocha dziecko dlatego, że spełnia ono jego konkretne oczekiwania; 2) *wymagalność* – miłość ojcowska rozwija się w momencie wypełniania przez dziecko zadań stawianych mu przez rodzica, ojciec chce przygotować dziecko do życia w trudnych warunkach w społeczeństwie; chce, aby przyswoiło ono wiele zdolności; 3) *krytycyzm (ocenie)* – ojciec w przeciwieństwie do matki jednoznacznie ocenia zachowanie swojego dziecka, otwarcie wyraża uczucia, jakie wzbudza w nim postępowanie dziecka; 4) *zanikanie* – w momencie niespełniania oczekiwań stawianych przed dzieckiem może nastąpić stopniowe osłabienie uczuć ojcowskich, aż do zupełnego zaniku, gdy dziecko osiągnie pełną dojrzałość.

Potrzeba zdobycia ojcowskiej miłości wzmaga dojrzałość społeczną, zarówno u chłopców, gdzie ojciec stanowi naturalny wzór do naśladowania, jak i u dziewcząt, które obserwując ojca, mogą lepiej zrozumieć postępowanie kolegów¹². Brak obecności ojca i jego miłości powoduje, że w procesie identyfikacji dzieci stwarzają sobie nierealny, niekonkretny, często bardzo wyidealizowany obraz jego osoby¹³. Zdaniem K. Pospiszyla i M. Wolickiego brak ojca albo niewłaściwe sprawowanie przez niego roli rodzicielskiej, uniemożliwiający synowi nawiązanie z nim bliskiego kontaktu, przy silnej emocjonalnej więzi i identyfikacji z matką może wywołać bardzo głębokie zaburzenia związane z płcią i życiem seksualnym w okresie dorosłości¹⁴.

Jeżeli miłość ojcowska jest czymś koniecznym dla dziecka, tak samo ważne jest, aby katecheta odkrył sens swojego posłannictwa w służbie Kościołowi oraz ludziom.

2. POSŁANNICTWO KATECHETY

W sensie leksykograficznym posłannictwo wyraża ważne zadanie do spełnienia lub misję. Źródłosłowem posłannictwa jest łacińskie *mittere* – posłać oraz *missio*, *missus* – posyłanie, odsyłanie¹⁵. Bycie wysłannikiem miało na celu reprezentowanie kogoś z podobnymi przywilejami, honorami i prawami. Zlekceważenie wysłannika było równoznaczne ze znieważeniem posyłającego. W języku łacińskim

¹⁰ A. DUDAŁ. *Samotne ojcostwo*. Kraków 2006 s. 63.

¹¹ T. SOSNOWSKI. *Ojciec we współczesnej rodzinie. Programy telewizyjne jako źródło kształtujące określone modele ojcostwa*. W: *Dziecko w rodzinie i środowisku rówieśniczym: wybrane zagadnienia i źródła pedagogiki społecznej*. Red. J. Izdebska. Białystok 2003 s. 212.

¹² DUDAŁ. *Samotne ojcostwo*. s. 63.

¹³ *Tamże*. s. 63.

¹⁴ *Tamże*. s. 64; K. POSPISZYL. *Ojciec a rozwój dziecka*. Warszawa 1980 s. 147.

¹⁵ *Słownik łacińsko-polski*. Oprac. K. Kumaniecki. Warszawa 1984 s. 311.

słowa *misje* i *apostolstwo* mają ten sam źródłosłów. Apostolstwo pochodzi od greckiego *apostello* – wysyłać, odsyłać, a słowo „apostół” jest transliteracją greckiego *apostolos*¹⁶. Sięgając do Wulgaty, można zauważyć, że św. Hieronim tłumacząc z greki na łacinę Nowy Testament, oddał *apostolos* jako łacińskie *missio*. Reasumując, w pojęciu posłannictwa pojawia się nie tylko podmiot „wysłannik, posłaniec, ambasador”, ale także czynność: „bycie posłanym przez kogoś oraz przyjęcie do wypełnienia zleconej misji”.

W objawieniu biblijnym idea posyłania jest związana z historią zbawienia oraz zakłada pozytywne wezwanie Boga. Przedmiotem posyłania mogą być nie tylko całe społeczności, ale także jednostki. Po Janie Chrzcicielu to właśnie Jezus przedstawia się ludziom jako Wysłannik Boży (Łk 4,17–21). Świadomość spełniania przez Jezusa posłannictwa Bożego ukazuje Jego tajemniczą zależność i relację do Ojca. Bardzo często Chrystus swoje posłannictwo podkreśla w słowach: „Zostałem posłany”, „przyszedłem”, „Syn Człowieczy przyszedł” głosić Dobrej Nowinę (Mk 1,38), upominać nie sprawiedliwych, lecz grzeszników (Mk 2,17), szukać i zbawiać tych, którzy zginęli (Łk 19,10), służyć i dać swoje życie na okup (Mk 10,45)¹⁷. Posłannictwo Syna Bożego ma swoje przedłużenie w misji jego wysłanników, czyli apostołów, którzy głosząc Ewangelię, będą zdobywać nowych uczniów wśród wszystkich narodów (Mt 28,19) oraz nieść wszędzie świadectwo (Dz 1,8). Umocnieniem dla apostołów i głosicieli Ewangelii będzie Duch Święty, zgodnie ze słowami Jezusa: „A Pocieszyciel, Duch Święty, którego Ojciec pośle w moim imieniu, Ten was wszystkiego nauczy” (J 14,26), „Gdy jednak przyjdzie Pocieszyciel, którego Ja wam pošlę od Ojca, Duch Prawdy, który od Ojca pochodzi, Ten będzie świadczył o mnie” (J 15,26). Tak więc Duch Święty z kolegium dwunastu, jak i z ich następcami oraz pozostałymi głosicielami Ewangelii, dba o kontynuację objawienia Boga w świecie i o doświadczenie Jego obecności.

Rozwój Kościoła zaowocował tym, że w czasach patrystycznych ukształtowała się instytucja katechumenatu, umożliwiająca wejście do wspólnoty wierzących poprzez rozwój osobistej i świadomej wiary w Jezusa Chrystusa. Bycie chrześcijaninem i życie po chrześcijańsku w niesprzyjającym świecie pogańskim wymagało świadomej decyzji oraz solidnej i dogłębnej formacji¹⁸. W związku z katechumenatem pojawiła się potrzeba współpracowników biskupów oraz ustanowienia urzędu katechety i dlatego

[...] powoływano do niego zdolnych i gorliwych kapłanów, diakonów – a także uzdolnionych i odpowiednio przygotowanych chrześcijan świeckich. Ci

¹⁶ *Słownik grecko-polski*. Red. Z. Abramowiczówna. Warszawa 1958 s. 297 i 299.

¹⁷ X. LEON-DUFOUR. *Słownik teologii biblijnej*. Tłum. K. Romaniuk. Poznań 1990 s. 722.

¹⁸ CZ. KRAKOWIAK. *Katechumenat chrześcijański dorosłych w kościele posoborowym*. Lublin 2003 s. 23.

ostatni, ze względu na spełnianą funkcję, stali w hierarchii kościelnej tuż po diakonach¹⁹.

Takie umiejscowienie posłannictwa katechety jako przedłużenie misji biskupa oznacza nie tylko historyczne zakorzenienie go w misji Kościoła, ale raczej odkrycie posłannictwa katechety w nauczycielskiej funkcji Kościoła, która inicjuje wiarę zdolną do przyjęcia sakramentów. Treścią orędzia katechety miała być nie tylko doktryna (wiedza religijna), ale przede wszystkim Dobra Nowina o królestwie Bożym, a głównym celem nauczania było budzenie, rozwijanie oraz pogłębianie w uczniach wiary osobowej w Jezusa Chrystusa, Syna Bożego²⁰.

Widać więc, że posłannictwo katechety to nie tylko bycie

[...] nauczycielem, wychowawcą, przewodnikiem duchowym, ale przede wszystkim heroldem, który zespolony z Bogiem ukazuje Go całą swoją osobowością [...]; człowiekiem wiary, posłanym przez Chrystusa, by przepowiadać to, co On głosił i angażować do personalnego kontaktu z Chrystusem. Jego zasadnicze zadanie sprowadza się do wiernego przekazywania posłannictwa Chrystusowego oraz świadczenia o Chrystusie²¹.

Zrozumienie przez katechetę własnej tożsamości i posłannictwa to ważny krok, aby podjąć się odpowiedzialności i realizacji zadań wobec siebie i katechizowanego.

3. AUTORYTET I OJCOWSKA MIŁOŚĆ KATECHETY

Pewien stan wybrania i bycia katechetą implikuje sposób i realizację jego posłannictwa. Tak jak ojcostwo wiąże się z określonymi zadaniami mężczyzny, tak samo katecheta kształtuje swój autorytet (łac. *auctoritas* – wpływ osobisty, znaczenie; przywództwo, odpowiedzialność) i stawia określone wymagania. Autorytet opiera się na godności ojcostwa, jednak kształtuje się w procesie wychowywania dziecka. Podobnie autorytet katechety ma swój fundament w Bogu-Ojcu i misji Kościoła, ale nabiera określonych cech dzięki jego osobistej wierze w Boga oraz jego relacji z katechizowanym.

Tymi określonymi cechami, które umocnią autorytet katechety i pomogą w realizacji posłannictwa katechety są: warunkowość, wymagalność, krytycyzm (ocenie), zanikanie.

¹⁹ W. KOSKA. *Katechetyka*. Poznań 1987 s. 17; Święty Hieronim w *De viris illustribus* opisuje działalność katechetyczną Orygenesa jako świeckiego katechety, który w wieku 18 lat podjął się obowiązków katechety w Kościele w Aleksandrii.

²⁰ R. MURAWSKI. *Wstęp*. W: F. BLACHNICKI. *Kerygmaticzna odnowa katechezy. Pisma katechetyczne I*. Red. M. Marczewski. Warszawa 2005 s. 15.

²¹ M. MAJEWSKI. *Antropologiczna koncepcja katechezy*. Kraków 1995 s. 35.

a. Warunkowość

Tak jak ojciec jest otwarty na dziecko, tak samo katecheta powinien być otwarty na każdego człowieka, który przychodzi do niego i zostaje niejako objęty przestrzenią katechizacji, a szczególnie tego, który przez chrzest stał się przybranym dzieckiem Bożym. Miłość Boża „rozlana w sercach [...] przez Ducha Świętego” (Rz 5, 5) sprawia, że katecheci są szczególnie miłowani przez Boga, wybrani przez Kościół oraz stają się podmiotami miłości i sami mają być narzędziami łaski, by szerzyć miłość Bożą i rozbudowywać „sieć miłości”²². To właśnie katecheta jako Boży posłaniec wyraża wdzięczność Bogu za zrozumienie objawionego w sobie posłannictwa i tajemnicy Boga w świecie.

Niech będzie błogosławiony Bóg i Ojciec Pana naszego Jezusa Chrystusa; On nappełnił nas wszelkim błogosławieństwem duchowym na wyżynach niebieskich – w Chrystusie [...]. Nam oznajmił tajemnicę swej woli według swego postanowienia, które przedtem w Nim powziął dla dokonania pełni czasów, aby wszystko na nowo zjednoczyć w Chrystusie jako Głowie (Ef 1,3–10).

Katecheta jest odpowiedzialny za każdego katechizowanego, który pojawi się w jego wspólnocie. Oznacza to przyjęcie każdej osoby z jej słabościami i niedojrzałością, która intencjonalnie bądź tylko formalnie będzie współtworzyć grupę formacyjną. Takie zachowanie katechety wynika rzeczywiście z postawy prawdziwie rodzicielskiej, która nie odrzuca, ale przyjmuje osobę jako dar. Trzeba jednak zwrócić uwagę na dobrą wolę ucznia, która warunkuje relacje katechety z katechizowanym, oraz etap przebytej inicjacji chrześcijańskiej ucznia, która stanowi punkt wyjścia do stawiania kolejnych zadań w wierze.

Warunkowość wskazuje także na pewien wymiar miłosierdzia i przebaczenia w relacji między katechetą a katechizowanym. Miłosierdzie jest gotowością przyjścia z pomocą temu, kto znajduje się w potrzebie. Katecheta powinien umieć „pochylić się” nad uczniem nawet wtedy, gdy zawinił wobec niego, ponieważ jemu samemu zostało przebaczone nieporównywalnie więcej przez Boga. Skrucza i żal ucznia oraz deklaracja spełniania określonych zasad, gdy zachodzi taka potrzeba również w obecności rodziców, to danie kolejnej szansy, aby powrócić w przestrzeń miłości ojcowskiej katechety.

Ważne jest spełnienie określonych oczekiwań przez katechizowanego, ale równie ważne jest, aby wymagania były dopasowane do jego możliwości.

²² BENEDYKT XVI. *Encyklika Caritas in veritate o integralnym rozwoju ludzkim w miłości i prawdzie* (29 czerwca 2009) (5).

b. Wymagalność

Wiara chrześcijańska jest przede wszystkim pełnym i szczerym przyłgnięciem do Boga, decyzją pójścia za Chrystusem oraz stania się Jego uczniem²³. Bycie w szkole Jezusa to świadomość katechety, że tak jak Zbawiciel powinien podprowadzać swoich uczniów do coraz trudniejszych zadań, ale jednocześnie umożliwiać ich realizację przez stałą i życzliwą bliskość, która daje odwagę do podejmowania nowych prób.

Każdy katecheta, który

[...] zwraca się do ucznia słowami pełnymi miłości – uczy miłości; jeśli traktuje go jako osobę, a nie jako „numer w dzienniku” – uczy szacunku do siebie i innych; jeśli pracuje z oddaniem i zapałem – uczy pracowitości i poświęcenia²⁴.

Stawianie wymagań przez katechetę to takie oczekiwania, które są możliwe do zrealizowania w bliższej lub dalszej perspektywie, a przez to dają szansę na rozwój osobowy. Działania te można skupić na trzech zadaniach: wprowadzanie do dojrzałej wiary, ukazywanie sensu życia, prowadzenie do świętości, aby chrześcijanin naśladował Chrystusa i z dnia na dzień uczył się w Kościele coraz lepiej myśleć jak On, oceniać jak On, postępować zgodnie z Jego przykazaniami i ufać tak, jak On nas do tego zżywa²⁵.

W każdym z tych zadań katecheta powinien mieć świadomość przemian dokonujących się w uczniu, które winny zmierzać, z jego pomocą i pomimo różnych zewnętrznych oraz wewnętrznych przeciwności²⁶, do osiągnięcia określonej dojrzałości chrześcijańskiej. Te działania ucznia to sposób zmagania się z doświadczeniami i problemami typowymi dla określonego etapu rozwoju. Kryzys, jak każdy inny, następuje wtedy, gdy osoba staje przed nowym zadaniem egzystencjalnym, a jego rozwiązanie wymaga reorganizacji sił witalnych i oparcia ich na nowej jakości, która jest charakterystyczna dla danej fazy. E. H. Erikson wyróżnił osiem stadiów ludzkiego życia i stwierdził, że pozytywne przejście przez poszczególne kryzysy pozwala wejść na kolejny etap rozwoju psychospołecznego. Kryzysy są dwubiegunowe, przy czym pierwszy ma charakter pozytywny, a drugi negatywny:

²³ KONGREGACJA DS. DUCHOWIEŃSTWA. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* (dalej: DOK). Poznań 1998 (52).

²⁴ M. MENDYK. *Katecheta – nauczyciel, wychowawca, świadek. Jego misja w warunkach nowej ewangelizacji*. „Perspectiva” 6:2007 nr 1 s. 109.

²⁵ JAN PAWEŁ II. *Adhortacja apostolska Catechesi tradendae o katechizacji w naszych czasach* (16 października 1979) (dalej: CT) (20).

²⁶ Jan Paweł II wspominał o „coraz liczniejszej rzeszy dzieci i młodych, urodzonych i wychowywanych w rodzinach niechrześcijańskich, bo co najmniej niepraktykujących, którzy pragną mimo wszystko poznać wiarę chrześcijańską. I dla nich także powinna być zorganizowana odpowiednia katecheza, by mogli wzrastać w wierze i żyć nią coraz pełniej, chociaż pozbawieni pomocy, a może nawet napotykać sprzeciw we własnym środowisku. *Tamże*. (42).

ufność lub nieufność (0–1,5 roku); autonomia lub zwątpienie w siebie (1,5–3 lata); inicjatywa lub poczucie winy (3–6 lat); kompetencja lub poczucie niższości (okres dojrzewania); tożsamość lub pomieszanie ról (adolescencja); intymność lub izolacja (wczesna dorosłość); produktywność lub stagnacja (średnia dorosłość); integralność ego lub rozpacz (późna dorosłość)²⁷.

Katecheta tak jak ojciec chce przygotować ucznia do życia w społecznie trudnych warunkach. Chce, aby uczeń przyswoił sobie wiele pożytecznych umiejętności i rozwinął swoje zdolności, a szczególnie *zmysł wiary*. Powinien więc skoncentrować się szczególnie na umiejętności autonomicznego pogłębiania wiary we wspólnocie Kościoła. Stanie się tak, gdy często będzie podkreślał i ukazywał związek katechezy z liturgią i sakramentami. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* (30) zauważa, że

praktyka katechetyczna ma często słaby i fragmentaryczny związek z liturgią. Wyraża się to w przywiązywaniu małej wagi do znaków i obrzędów liturgicznych, niewielkim dowartościowaniu źródeł liturgicznych, działaniach katechetycznych mało związanych lub wcale niezwiązanych z rokiem liturgicznym, marginesowej obecności celebracji w ramach procesów katechetycznych.

Zachęta do praktyk religijnych katechizowanych to niezwykle trudne, ale konieczne zadanie wpisane w posłannictwo katechety.

Dzieci, młodzież i dorośli powinni również pod wpływem stawianych wymagań na katechezie

[...] rozwinąć w sobie nie tylko umiejętność krytycznej oceny istniejącej rzeczywistości, ale także, aby umieli wydobywać, rozwijać i udoskonalać pozytywne przejawy życia społecznego i kultury oraz oczyszczać i usuwać z nich to, co sprzeciwia się Ewangelii Jezusa Chrystusa²⁸.

Progres przylgnięcia do Boga dokonuje się wraz z dojrzewaniem religijnym. Właściwe pojmowanie Boga rzutuje na dalszy rozwój wiary oraz koreluje z proponowaną drogą sakramentalną w Kościele katolickim, dlatego zadaniem katechety jest towarzyszenie uczniowi na drodze jego życia sakramentalnego.

²⁷ *Stadia rozwoju psychospołecznego według Eriksona* [dostęp: 15 kwietnia 2013]. Dostępny w internecie: www.aneksy.pwn.pl/psychologia/stadiaer.php.

²⁸ KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI. *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce* (dalej: PDK). Warszawa 2001 (4).

Tab. 1. Obraz Boga i drogi życia sakramentalnego
w poszczególnych fazach rozwoju religijnego²⁹

Lp.	Stopnie i etapy rozwoju	Wiek (lata)	Obraz Boga	Drogi życia sakramentalnego
1.	<i>Prazaufanie</i> – oddzielenie od matki – poczucie odrębności – skierowanie na „TY”	1–2	– „Ten Który Jest” – Ojciec – obecny, kochający	<i>Chrzest</i> – „tyś jest syn mój umiłowany” – adopcja, więź – potrzeba bezpieczeństwa
2.	<i>Zasługiwanie</i> – samodzielność – poczucie sprawczości – poczucie podmiotowości – posłuszeństwo – pragnienie uznania	3–9	– wymaganie, – zobowiązanie, prawodawca – sędzia, egzekutor – karzący i nagradzający	<i>Pokuta</i> – potrzeba samodzielności – potrzeba posiadania zasad – zobowiązanie – wstyd i poczucie winy
3.	<i>Wspólnota</i> – tradycja rodzinna – społeczność rówieśników – relacja miłości do Boga	6–12	– zjednoczenie – jedność (Trójca Święta) – miłość – przyjaciel	<i>Komunia – Eucharystia</i> – potrzeba afiliacji – potrzeba komunikacji – potrzeba zjednoczenia w miłości
4.	<i>Samodzielność</i> – świadectwo, odpowiedzialność – indywidualizacja – tożsamość, wolność	12–20	– siła i moc – fundament – wolność	<i>Bierzmowanie</i> – potrzeba niezależności – potrzeba tożsamości – potrzeba znaczenia
5.	<i>Pośrednictwo, relacje</i> – zdolność ponoszenia ofiar – poczucie więzi ze światem naturalnym i nadprzyrodzonym – „między niebem a ziemią”	20–30	– ofiara – zjednoczenie – solidarność Boga – bliskość i oddalenie – immanencja – transcendencja	<i>Kapłaństwo</i> – pośrednictwo w ofierze – prorocstwo (świadectwo życia i modlitwa) – zarządzanie czasem i przestrzenią – gotowość do służby: „oto ja, poslij mnie”
6.	<i>Miłość oblubieńcza i rodzicielska</i> – gotowość oddania siebie, wierność sobie, tobie, nam – płodne, życiodajne relacje	25–40 (50)	– Bóg miłości – Bóg wierności – Bóg płodności – Bóg Twórca	<i>Małżeństwo</i> – miłość – wierność – odpowiedzialność za życie
7.	<i>Cierpienie (krzyż)</i> – sens cierpienia – sprawdzian wierności – <i>martyria</i>	40–60	– Bóg cierpiący – Jezus Ukrzyżowany – kochający bez granic – zasługujący na miłość	<i>Namaszczenie chorych</i> – ulga w bólu – wzmocnienie – usensownienie

²⁹ R. JAWORSKI. *Jak w ciągu życia zmienia się religijność człowieka, czyli etapy rozwoju religijnego jako relacji interpersonalnej między Bogiem a człowiekiem*. „Biuletyn Stowarzyszenia Psychologów Chrześcijańskich” 2010 nr 2 s. 26.

Katecheta, który uświadamia sobie, że jego zadaniem jest miłowanie, stara się uwzględnić wspomniane wcześniej fazy rozwojowe człowieka, ich kolejność, możliwość przyspieszenia doświadczeń religijnych pod wpływem różnych czynników endogennych bądź egzogennych oraz podejmować wysiłek ukierunkowany na pogłębianie osobistego życia wiary swojego ucznia i właściwe jego funkcjonowanie psychospołeczne.

Postawa katechety, która wyraża się poprzez słowa, czyny i sygnalizowane emocje, powinna być czytelnym znakiem i okazją do pozytywnej bądź negatywnej krytyki postępowania katechizowanego.

c. Krytycyzm (ocenie)

Już od najmłodszych lat zachowanie dziecka jest wartościowane jako dobre i złe. Są to zazwyczaj wypowiedzi subiektywne, jednak nabierają znaczenia intersubiektywnego, gdy wynikają z relacji społecznych z najbliższymi bądź wypływają z określonego sposobu wychowania. Można zauważyć, że szczególnie słowa i gesty ojca mają charakter krytyczny wobec zachowania dziecka. W pedagogice termin „ocena” oznacza wypowiedź o charakterze wartościującym, będącą wyrazem opinii – pozytywnej lub negatywnej – o stanie rzeczy, osobie, zdarzeniu itp.³⁰ Rozróżnia się oceny emocjonalne, szczególnie moralne i estetyczne, oraz oceny utylitarne. Tak jak ojciec stara się jednoznacznie ocenić postępowanie dziecka, tak samo katecheta potrafi aksjologicznie ocenić działanie katechizowanego oraz często dostrzec jego zalety i wady. W tym celu katecheta stosuje w praktyce doraźne i fragmentaryczne potwierdzenia lub zaprzeczenia, plusy i minusy oraz komentuje, charakteryzuje bądź opisuje wypowiedź katechizowanego.

Na szczególną uwagę zasługuje specyficzne środowisko szkoły. W środowisku szkolnym katecheta podczas wystawiania oceny szkolnej z nauczaniu religii ocenia wyłącznie wiedzę ucznia, jego umiejętności, a także aktywność, pilność i sumienność. Nie powinien oceniać za udział w praktykach religijnych, gdyż to stanowi przedmiot osądu sumienia dokonywanego wobec Boga (PDK 83).

Takie postępowanie katechety, zarówno w środowisku parafialnym, jak i szkolnym, od wczesnych lat dzieciństwa po dojrzałość, staje się pewnego rodzaju stałą szkołą i towarzyszy głównym etapom życia jak latarnia oświecająca drogę małego dziecka, młodzieńca i dorastającego człowieka (CT 39).

Katecheta prowadzący dialog z uczniem powinien wystrzegać się pomylenia dialogu z kompromisem. Wychodzenie ze wspólnych z innymi przesłanek nie oznacza głoszenia tego samego, nawet jeśli używa się tych samych słów, ponieważ inna jest chrześcijańska koncepcja sprawiedliwości, miłości, wolności czy

³⁰ W. OKOŃ. *Ocena*. W: *Słownik pedagogiczny*. Warszawa 1984 s. 207.

wychowania³¹. Otwartość katechety na dialog to przede wszystkim dostrzeżenie wspólnego człowieczeństwa ludzi i nieustanne postrzeganie, przeżywanie rzeczywistości i konfrontowanie absolutnych prawd Boskich z innymi ideologiami czy koncepcjami. W przypadku prawd absolutnych dialog katechetyczny nie przewodzi demokratyzacji czy relatywizacji, ale raczej cierpliwe i uważne słuchanie oraz próbę uzasadniania tych wartości o argumenty *ratio es fides*.

Oprócz wartościowania postawy katechizowanego na uwagę zasługuje progres bądź regres reakcji katecheta – uczeń.

d. Zanikanie

Stopniowe osłabianie uczuć ojcowskiej miłości katechety może wynikać z niespełniania przez ucznia jego oczekiwań lub pojawiać się wtedy, gdy tylko czasowo jest objęty katechizacją, a osiągając kolejny etap edukacyjny lub opuszczając daną grupę formacyjną, niejako opuszcza przestrzeń oddziaływania danego katechety.

Wiara i nawrócenie, które powinny rozwijać się w katechizowanym, wypływają z głębi osoby ludzkiej i dlatego obejmują całego człowieka. Katecheta umożliwia spotkanie z Jezusem poprzez swoją postawę szacunku i miłości oraz w działaniach katechetycznych, które przede wszystkim mają ukazać, że w Jezusie człowiek zaspokoi swoje najgłębsze aspiracje; znajdzie to, czego zawsze szukał, i to w sposób przekraczający jego oczekiwania. Katecheta zatem „rodzi” w sposób duchowy dla królestwa Bożego (DOK 55).

Często oczekiwania katechizowanego – które są nieświadome i ciągle ograniczone – poznania prawdy o Bogu, człowieku i przeznaczeniu, jakie go czeka, odnajdują swoją odpowiedź w wierze. Chociaż może osłabnąć relacja interpersonalna katecheta – uczeń, to jednak nigdy nie powinna zaniknąć modlitwa o żywą wiarę dla siebie i swoich uczniów, aby łaska wiary stała się odpowiedzią na poruszenie Ducha Świętego oraz „jakby czystą wodą, która ożywia wędrówkę człowieka, pielgrzymkę w poszukiwaniu swego domu” (DOK 55).

ZAKOŃCZENIE

Współcześnie przekazywanie wiary w Chrystusa staje się często zmuszonym wysiłkiem, który rodzice przerzucają na barki katechety, oczekując wypełnienia bądź dopełnienia wychowania w wierze ich dziecka, rezygnując tym samym ze swojego obowiązku wobec Boga i Kościoła. Katecheta włączając się w posłannictwo Kościoła, podejmuje się ojcostwa duchowego, które ma szerszy zakres niż biologiczne,

³¹ L. GIUSSANI. *Ryzyko wychowawcze jako tworzenie osobowości i historii*. Tłum. A. Surdej. Kielce 2002 s. 115.

angażując swoje siły w pedagogię wiary. Stawianie wymagań na wzór ojca wpisuje się w postawę każdego katechety, który stara się umiejętnie włączać w rozwijanie i przekazywanie wiary to wszystko, co może dać z siebie w wymiarze cielesnym, duchowym, moralnym i wewnętrznym. Dzięki temu pojawia się skuteczniejsze oddziaływanie na dziecko, a sama stanowczość w procesie rozwoju dziecka jest niezbędnym warunkiem zapewnienia mu równowagi emocjonalnej.

Ojcowska miłość to inspiracja dla katechety do różnorodnych działań ukazujących postawy ewangeliczne takie, jak:

[...] iść w poszukiwaniu zagubionej owcy; głosić i równocześnie uzdrawiać; troszczyć się o ubogich, nie mając złota ani trzosa; umieć przyjąć odrzucenie i prześladowanie; złożyć własną ufność w Ojcu i we wsparciu Ducha Świętego; nie oczekiwać innej nagrody niż radość pracy dla Królestwa (DOK 85).

Na końcu ośmielam się powiedzieć, że w Kościele Jezusa Chrystusa nikt nie może uważać się za zwolnionego od poszukiwania inspiracji do głębszego i owocniejszego przepowiadania Dobrej Nowiny. Każdy katecheta, a przede wszystkim mężczyzna

[...] który jest powołany do służby duszpasterskiej i katechetycznej powinien tym lepiej wypełniać swoje zadania, im pokorniej będzie trwał w szkole Kościoła, wielkiego Katechety, a zarazem wielkiego Katechizowanego (CT 45).

FATHER'S LOVE AS INSPIRATION FOR THE COMPLETION
OF CATECHIST'S MISSION
SELECTED ASPECTS

S u m m a r y

The paper includes three parts showing the features of father's love, importance of the mission of catechist and ways of realization of the catechist's mission based on indicated features. In the first part are presented the encyclopedic and vocabulary, pedagogical and psychological bases of the father's love. In the second part is explained what is the catechist's mission and its share in the educational function of the Church. The last part explains in what way the catechist should develop his authority and realize the features of father's love such as conditionality, requirement, criticism (assessment), vanishing in the catechist work.

Tłum. Jarosław Sempryk

Słowa kluczowe: ojciec, miłość ojcowska, katecheta, autorytet, wychowanie, posłannictwo, uczeń.

Key words: father, father's love, catechist, upbringing, mission, pupil.

